

7. Řízení třídy a kázeň

Dvě roviny komunikace

- Obsah (učivo)
- Vztahy (vyjednávání)

Terminologické nejasnosti

Kázeň

Disciplína

Autorita

Moc učitele

Pravidla

Neposlušný žák

Kázeň

Vědomé dodržování zadaných norem, přičemž slovo „zadané“ nám umožňuje odlišit pojem kázně od mravnosti, slovo „vědomé“ zase naznačuje, že by bylo sporné hovořit o kázni, respektive nekázni u člověka, který si není vědom existence norem, popřípadě je psychicky vyšinutý.

Funkce pravidel

1. Pravidla dávají pocit jistoty
2. Pravidla pomáhají socializovat
3. Pravidla pomáhají strukturovat osobnost
4. Pravidla vznikají společně

Autorita učitele

- Formální autorita
- Neformální autorita
- Popularita

Nejčastější formy nekázně ve třídě

Nadměrně hlučné povídání	38%
Neverbální chování nevhodné vzhledem k zadání	24%
Vedlejší hovory	23%
Nevhodné použití pomůcek	20%
Nedovolené jídlo, pití	12%
Pohyb ve třídě	11%
Vrtění se žáků, neklidné poposedávání	9%
Hlasitý provokativní smích	6%
Přerušování učitele	5%
Fyzická agrese	2%
Ničení pomůcek a vybavení	1.5%
Neuposlechnutí učitele	1.5%
Podvádění	1.5%
Napadení žáka	1.5%
Napadení učitele	1%

Reakce začínajícího učitele na nekázeň

Příkaz žákům k ukončení („Už toho nechte“)	61%
Napomenutí	25%
Vyřčení pravidel	24%
Pohyb učitele k žákům	20%
Vyžadování po žácích, aby pokračovali v práci	16%
Výhrůžka	10%
Výraz v obličeji	8%
Dramatická pauza	7%
Gesto	5%
Přesazení žáka	3%
Humor	2%
Dotyk	1%
Posměch	1%
Trest	1%

Formy nekázně

- Neklid a hluk
- Nepozornost
- Vyhýbání se práci
- Lhaní
- Agrese

Moc učitele

- Moc je schopnost ovlivňovat jiné osoby nebo skupiny lidí
- Neutrální termín
- Moc učitele, žáka
- Vztahová záležitost

Co dělají žáci?

Jednají v rámci různých modů adaptace na školu (Woods, 1979):

- Konformita
- Ritualismus
- Únik
- Kolonizace
- Rebelie
- Nesmiřitelnost

Co dělají učitelé?

- Využívají institucionálních disciplinačních mechanismů.
- Vytvářejí či adaptují si individuální kázeňské techniky.

Prevence

Monitoring

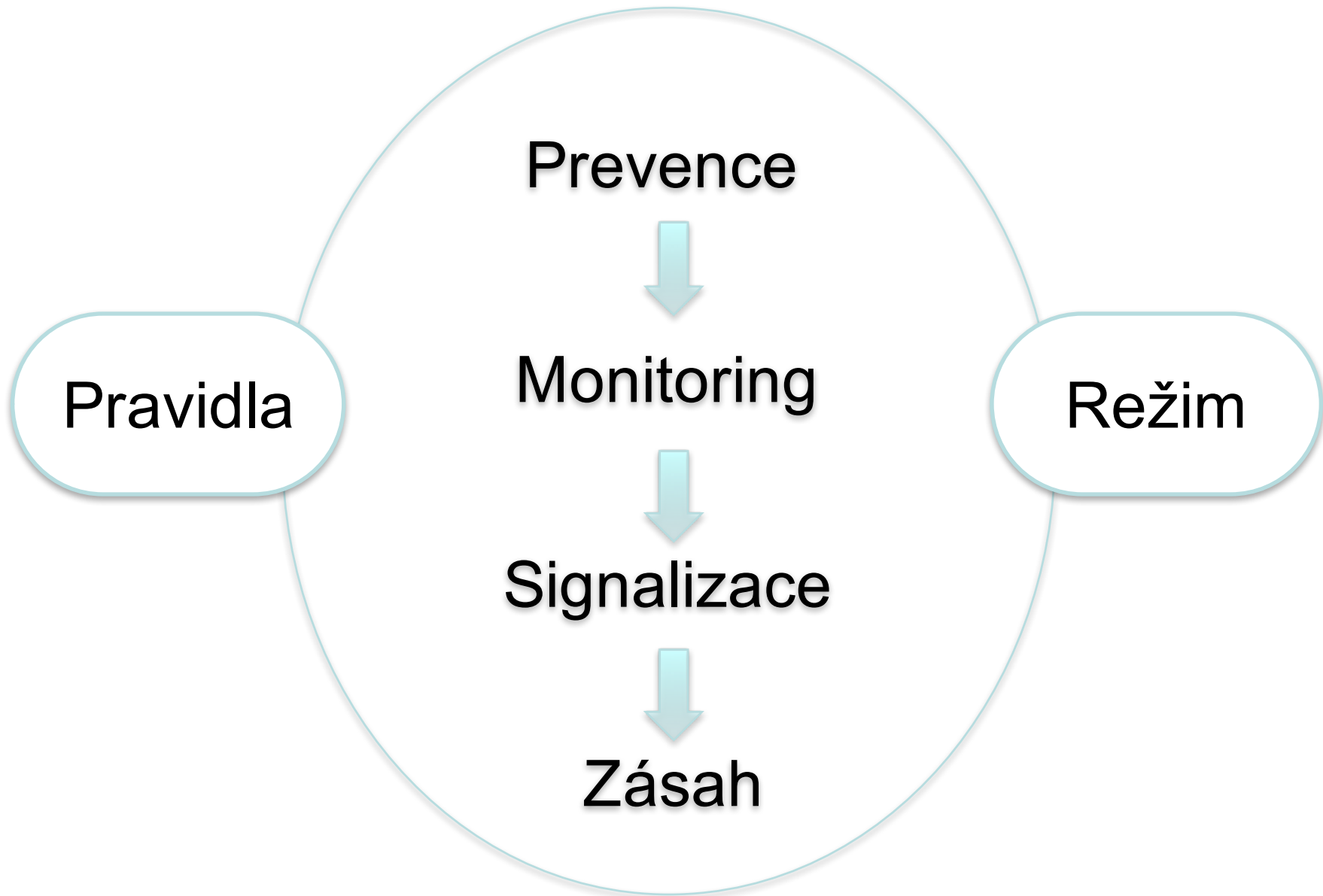
Signalizace

Zásah

Pravidla

Režim

Mocenské konstelace

- Aktuální vzorce mocenských vztahů mezi jednajícími aktéry.
- V prostředí školy vznikají v interakci agendy učitelů a žáků.

Šed'ová, 2011

Mocenské konstelace

1. Zobání z ruky
2. Přesilovka
3. Cirkulace moci
4. Tahanice

1. Zobání z ruky

- Dominance učitele
- Žáci konformní s požadavky učitele
- Společná definice situace: vyučování a učení
- Silné pozitivní emoce, personální orientace
- Individuální techniky: navozování blízkosti; monitoring; pranýř a pedestal – se silným dramatizačním akcentem
- Učitel užívá humor a mimoškolní jazyk
- Místy ukazování odstupu od institucionálních mechanismů

Ž Filip: Školní prostory jsou zbytečně velké. Je tam depris, depre (*smích*) depresivní prostředí a hlavně učitelé. Škola má hnusně červenou barvu, zato má dvě tělocvičny. Jsou tam kuchařky, které neumí vařit.

(celá třída se směje)

U: Já to, já to řeknu té kuchařce. Počkej jako, ti jednu švihne a bude to.

(celá třída se směje)

U: To byl subjektivní. To byla taková těžká technika školy, subjektivní. Jako myslíš, že jako ti způsobují depresi jako učitel?

(celá třída se směje)

Ž Filip: Ne, vy ne. Ostatní.

U: Jo? Těma čtvrtletkama jo?

Ž Filip: Někteří třeba.

U: Někteří učitelé. (*úsměv*)

ŽŽ: (*mluví jeden přes druhého*)

2. Přesilovka

- Dominance učitele
- Žákovské chování v intencích ritualismu, případně úniku
- Rozdílná definice situace: vyučování vs. přežívání
- Bez silných emocí, orientace na obsah
- Individuální techniky: monitoring; napomínání; sankce
- Spoléhání na institucionální mechanismy

U: Ano. (*píše na tabuli „zlevnit“ 3*). Podívej se, když něco zlevňuji, tak tady už máte jiné písmenko, podívej se. Ano? Učili jste se tvoření slov, sleva a slevit, ale zlevnit je z, takže pozor na to. (*ukazuje prstem na různé části slov*)

Ž Tomáš: Vždyť to je ale stejné sleva a zlevnit. (*ukazuje dlaní blazeovaně na tabuli*)

U: Myslíš?

Ž Tomáš: Tak co je tam...

U: (*skáče mu do řeči*) Asi to není stejné, protože, protože podívej se, při tvoření slov, ano kořen máš tady co? (*jde k tabuli, ukazuje na kořen*)

Ž Tomáš: slev-

U: Dobře, koncovka je -a. Teď k tomu přidám vlastně příponu -it. Ale zlevnit se píše se z. (3) Protože ...

Ž Tomáš: (*vpadá jí do řeči, předcházející pauza totiž vypadala, jako by učitelka měla celou věc za vysvětlenou*) A tam je ten základ co?

U: Prosím?

Ž Tomáš: Tam je ten základ co u toho zlevnit?

U: Tak co je tady? Zlev a přípona nit.

Ž Tomáš: Tam je slev a tam zlev, tak. (*neverbálně dává najevo nespokojenost*)

3. Cirkulace moci

- Dominance učitele utlumena
- Žáci vykazují proškolně orientované autonomní chování
- Společná definice situace: vyučování a učení
- Bez silných emocí, ale v podpůrném klimatu
- Orientace na obsah
- Individuální techniky: navozování blízkosti; volba oživujících činností; socializace do pravidel
- Žáci užívají humor a mimoškolní jazyk
- Relativně pozitivní postoj učitele vůči institucionálním mechanismům

V hodině českého jazyka diskutuje Šárka se žáky význam pojmu přátelství.

U: Takže co si představujeme pod pojmem přátelství *(jde blíž ke třídě, rozloží rukama)*?

Ž Jarda: Sex *(potichu)*.

Ž Pavel: Kamarády.

U: *(nahlas)* Ježiš, slyšeli jste Jardu *(mávně rukou nad žákem)*?

Ž Jarda: Ne, já jsem dělal srandu *(polohlasně)*.

U: Já jsem ráda, že jste ho neslyšeli, protože on si zas dělá nemístné vtípky.

(Jarda se otáčí dozadu do třídy, směje se na spolužáky.)

4. Tahanice

- Dominance učitele utlumena
- Žákovské kolonizace a rebelie
- Rozdílná definice situace: vyučování vs. pokoušení
- Silné emoce – pozitivní i negativní
- Personální orientace
- Individuální techniky: signalizace
- Silná zóna antitechnik
- Rozpaky vůči institucionálním mechanismům

U: První představení, které jsem v životě viděl, se jmenovalo Kašpárek a Chalupěnka (*chodí před tabuli, pomalu, sem tam se zastaví, kouká do třídy, ruce v kapsách*) Tak je to věta jednoduchá, nebo souvětí? (4)

Ž Katka: Asi souvětí

U: (*tahá se za ucho*) Souvětí, dobře. Z kolika vět?

Ž Katka: Ze dvou.

U: Ze dvou. První věta bude jaká?

Ž Katka: Ehm, první představení ne, které jsem v životě viděl.

U: To je první věta?

Ž Katka: Asi.

(*šum ve třídě*)

Ž Jana: Já bych řekla, že to je ze tří.

Ž Robert: Jo.

U: Ze tří vět? (*usmívá se*)

(*Šum ve třídě. Katka se baví živě s dívkami před ní o souvětí.*)

Ž Katka: Ale první představení není sloveso. (*kouká na kluky vpravo*)

U: A před chvílkou jsme si řekli, před chvílkou nám Kuba řekl (*ukazuje na něj*) podle čeho se pozná počet vět (2) v souvětí. (*opírá se o stůl*) Kolik je tam sloves?

Společná definice
situace

Rozdílná definice
situace

Centralizace
moci

Zobání

Přesilovka

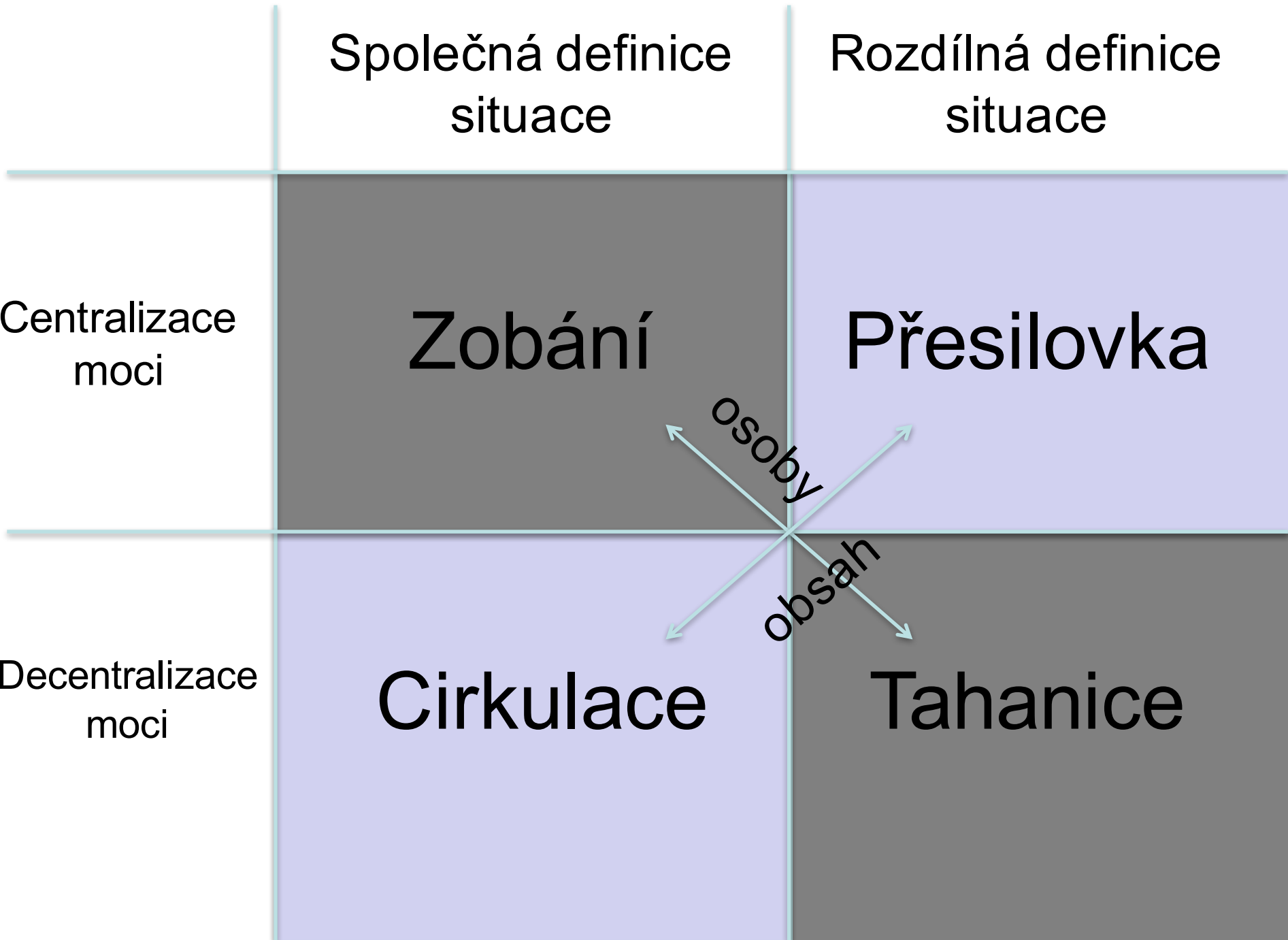
osoby

obsah

Decentralizace
moci

Cirkulace

Tahanice

Geneze mocenských konstelací

- Rozdíl mezi centralizací a decentralizací moci je dán vědomým rozhodnutím učitele a jeho sebekoncepcí.
- Konstelace přesilovka a tahanice představují pro většinu učitelů „nouzové“ řešení.
- Rozdíl mezi cirkulací a tahanicí je dán přítomností pravidel a socializací do nich.
- Rozdíl mezi zobáním a přesilovkou je dán schopností učitele drammatizovat školní realitu a vyvolat pozitivní emoce vůči své osobě.

Stabilita mocenských konstelací

- Nejsou zcela stabilní, ale do značné míry jsou vázány na osobnost a komunikační styl daného učitele a charakteristiky třídy.
- Jednotliví učitelé se v konkrétních třídách dostávají do typických mocenských konstelací, může však docházet k jejich proměně, a to i v rámci jedné hodiny.

cirkulace => tahanice (nebezpečná blízkost)

Shrnutí konstelací

- Skrze popis mocenských konstelací lze vysvětlit trvalou přítomnost některých komunikačních jevů (IRF struktura, uzavřené otázky nízké kognitivní náročnosti).
- Přesilovka je nejstabilnější a „nejbezpečnější“ konstelací z hlediska udržení kázně.
- Mocenská rovina je hierarchicky nadřazena rovině didaktické.

Tipy pro efektivní řízení třídy

- Vyhněte se rétorickým otázkám na kázeň
(*Víte, co znamená sedět na židli?*)
- Vyhněte se nekonkrétním provoláním
(*No tak...*)
- Nesmlouvejte se studenty
- Nevyvolávejte jen dobrovolníky
- Dbejte, aby studenti poslouchali zadávání úkolů

Tipy pro efektivní řízení třídy II.

- Dejte studentům najevo, že porušili pravidlo
- Říkejte studentům jasně, co je dobré, správné
- Formulujte základní sadu pravidel
- Oběťujte učivo pro získání kontroly, pokud je to nutné, nikdy naopak
- Rozlišujte malé a velké trable

Tipy pro efektivní řízení třídy III.

- Zápis do sešitu zklidní třídu
- Buďte konzistentní
- Dodržujte svoje slova (5≠15)
- Pohybujte se po třídě
- Krátce po zadání úkolu, zkontrolujte jeho plnění
- Při zásahu: jméno, porušení pravidla, správné chování